

$$INVC_a = \sum_{t=1}^n \frac{LCF_a(t)}{(1+r^*)^t} = \frac{373356,13}{1,17} + \frac{373356,13}{1,3689} = 591849,52 \text{ грн.}$$

4) Оцінимо економічний ефект лізингового фінансування для лізингоодержувача:

$$NPV_a = INVL - \sum_{t=1}^n \frac{LCF_a(t)}{(1+r^*)^t} = INVL - INVC = 643780 - 591849,52 = 51930 > 0$$

5) Визначимо економічний ефект лізингу для лізингової компанії:

$$INVC_b = \sum_{t=1}^n \frac{LCF_b(t)}{(1+r^*)^t} = \frac{434515}{1,17} + \frac{434515}{1,3689} = 371380,34 + 317419,1 = 688799,44$$

$$NPV_b = \sum_{t=1}^n \frac{LCF_b(t)}{(1+r^*)^t} - INVL = 688799,44 - 643780 = 45019,44 > 0$$

6)

Висновки. Отже, лізинг як прогресивний метод матеріально-технічного забезпечення спроможний підштовхнути процеси відновлення масштабів виробництва та оновлення технологічної бази підприємств. Доказом цього є не лише багаторічна практика використання лізингу провідними високорозвиненими західними країнами, але й його вдале впровадження протягом останнього десятиріччя в Східній Європі.

Лізинг в Україні – порівняно новий вид діяльності. Для стимулювання інвестицій у виробничу сферу, для оновлення промислового потенціалу, для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників нашій країні необхідно розвивати лізингові відносини. Але для цього потрібно створити відповідні умови. Як показує досвід інших передових країн світу, цьому приділяють найпильнішу увагу: відповідне законодавство, податкові пільги і т.д.

Таким чином, проведені у роботі розрахунки вказують на ефективність лізингу в умовах ринкової економіки України, що складає 96949,92 грн.. Це говорить про те, що в умовах нестачі власних коштів на оновлення виробництва, для підприємства більш вигідними є умови лізингу, а не кредиту.

Джерела та література:

1. Глущенко В. В., Ільговський Б. Є. Лізинг і кредит: як зробити правильний вибір? / В. В. Глущенко // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2010. - № 5
2. Кущик А. П. Сучасний стан та проблеми розвитку лізингу в Україні / А. П. Кущик // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. - № 1(5)
3. Кулиняк І. Я. Теоретичні засади багатоаспектності поняття «Лізинг» / І. Я. Кулиняк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. - № 19.3
4. Карпінський Б. А., Шира Т. Б. Фінанси: термінологічний словник. – К. : Видавничий дім «Профусонал», 2008. – 608 с.
5. Кондрацька Л. Традиційні та нові сфери використання лізингу в Україні / Л. Кондрацька // Вісник ТНЕУ. – 2011. - № 1

Пегушина Г.О., Ушенко Н.В.

УДК 338.487:711.455 (477.75)

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ САНАТОРНО-КУРОРТНИХ ПОСЛУГ АР КРИМ

Анотація. У статті розглянуто специфічні особливості та реальний стан ринку санаторно-курортних послуг в АР Крим, визначено тенденції та закономірності його розвитку. Серед основних тенденцій виявлено тенденцію зменшення кількості оздоровлених і ємності ліжкового фонду підприємств санаторно-курортного комплексу, що обумовлене низьким рівнем доходів населення при порівняно високій вартості санаторно-курортного; сезонністю функціонування підприємств; кращим співвідношенням ціни і якості європейських курортів порівняно до вітчизняних курортів, що вплинуло на збільшення кількості подорожей вітчизняними туристами за кордон та, відповідно, знизило показник внутрішнього туризму.
Ключові слова: ринок санаторно-курортних послуг, курорт, туризм, споживач, завантаженість.

Анотация. В статье рассмотрены специфические особенности и реальное состояние рынка санаторно-курортных услуг АР Крым, исследованы тенденции и закономерности его развития. Среди основных тенденций выделено: снижение количества оздоровленных и емкости коечного фонда предприятий санаторно-курортного комплекса, что обусловлено низким уровнем доходов населения при сравнительно высокой стоимости санаторно-курортного лечения, сезонностью функционирования предприятий, наиболее оптимальным соотношением цены и качества европейских курортов в сравнении с отечественными курортами, что, в совокупности, повлияло на увеличение количества путешествий отечественных туристов за рубеж и, соответственно, снизило показатель внутреннего туризма.
Ключевые слова: рынок санаторно-курортных услуг, курорт, туризм, потребитель, заполняемость.

Summary. The article considers the health resort services market, its essence and specifics in accordance with economical laws.

Current multifunctioned system of the health resort service is submitted, types of health resort enterprises are marked.

The dynamics of number of people brought into a healthy state and bed capacity of the health resort enterprises complex of the AR Crimea are analyzed.

The irregularity in the distribution of the health resort enterprises within the territory of the Crimea and difference in efficiency of bed capacity usage and middle occupancy rate are ascertained. The health resort regions with positive dynamics by submitted rates are defined.

It is defined that evident leaders among the enterprises of small and average capacity, working mainly seasonally are absent in the health resort services market of the AR Crimea.

Adverse trend of enterprises functioning of the health resort enterprises complex of the AR Crimea is phase-down period of stay of one holiday-maker. The major users of health resort service are citizens of the Ukraine. Small part of foreign users is consequence of negative reputation of native resorts in the context of comfortable stay and service.

The causes of index lowering of domestic tourism are defined, in particular, low income of population to the high cost.

Consequently, analytical analysis allowed to define (to describe) the current state of the health resort services market of the AR Crimea and marked its major development trend, such as: quantity reduction of people brought into a healthy state and bed capacity of the health resort enterprises complex, that are caused by low income of population to the high cost of health resort treatment, seasonal work of enterprises, best quality to price ratio of European resorts in comparison with domestic resorts, what as a whole influenced on increase of quantity of domestic tourist travelling abroad and, accordingly, lowered the index domestic tourism.

Keywords: health resort services market, resort, tourism, consumer, occupancy.

Постановка проблеми. Загальносвітові тенденції до посилення ролі держав на основі створення конкурентоспроможного рекреаційного продукту обумовили зростання зацікавленості світової спільноти організованим відпочинком, туризмом, рекреацією і лікуванням. В умовах відкритості національної економіки державна політика України також визначає нові стратегічні орієнтири для сталого розвитку санаторно-курортного комплексу з метою забезпечення соціального добробуту в суспільстві, підвищення працездатності населення, скорочення бюджетних витрат на лікування, профілактику захворювань і превентивні заходи, що обумовлює необхідність обґрунтування нових соціально-економічних аспектів, врахування чинників та розроблення напрямів функціонування і розвитку цієї сфери. Проте формування конкурентоспроможності підприємств і вибір напрямів їх стратегічного розвитку неможливе без знання особливостей та тенденцій розвитку ринку санаторно-курортних послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування ринку рекреаційних послуг, дослідженню його специфіки присвітили свої дослідження Д.М. Стеченко [8], С.Ю. Цьохла [7], І.В. Артюхова [1]. У вказаних працях висвітлено основні фактори зміни попиту та пропозиції на ринку рекреаційних послуг, схеми функціонування та напрями оцінювання розвитку регіонального ринку.

Мета статті – дослідити реальний стан ринку санаторно-курортних послуг в АР Крим, визначивши тенденції його розвитку.

Результати дослідження. Ринок санаторно-курортних послуг – відкрита соціально-економічна система конкурентних відносин, яка представлена споживачами і продавцями санаторно-курортного продукту, основними складовими якого є послуги лікування, оздоровлення, реабілітації населення з активним використанням властивостей природних лікувальних ресурсів регіону.

Відмінність ринку санаторно-курортних послуг від інших ринків полягає в особливій сфері споживання, інтересах споживача (зміцнення здоров'я), у реакції виробника на зміни стилю життя і запитів відпочиваючих. Проте основна особливість даного ринку полягає в тому, що послуги затребувані споживачами постійні і їхня цінність визначається в момент споживання [7, с. 74].

Ринок санаторно-курортних послуг діє відповідно до основних економічних законів, а також має свої специфічні особливості [1;7;8]:

- 1) ринок санаторно-курортних послуг, як відкрита система реагує на внутрішню і зовнішню економічну, соціальну, політичну, а також екологічну ситуацію;
- 2) можливість функціонування ринку залежить від рекреаційного потенціалу території і її винятковості;
- 3) розвиток ринку забезпечує комплексний інфраструктурний розвиток території, сприяє формуванню суміжних ринків;
- 4) функціонування ринку обумовлено такими факторами, як економічне призначення об'єктів виробничих відносин; географічне положення оздоровниць; галузевий поділ і характер продажів;
- 5) послуги, які пропонуються на ринку, значно диференційовані по спектру їх складових, рівнем якості і ціни.

Така ситуація обумовила необхідність дослідити структуру та сучасний стан регіонального ринку санаторно-курортних послуг АР Крим.

На даний час в АР Крим діє багатофункціональна система санаторно-курортного обслуговування. Ринок санаторно-курортних послуг АР Крим можна розподілити на послуги, які надають такі типи санаторно-курортних підприємств: санаторії (в т.ч. дитячі, однопрофільні, багатoproфільні, спеціалізовані); санаторії-профілакторії; курортні поліклініки; санаторії для батьків з дітьми; бальнеогрязелікарні.

Протягом 2007 – 2011 рр. структура санаторно-курортного комплексу залишалась практично незмінною. На ринку санаторно-курортних послуг АР Крим переважають послуги санаторіїв (рис. 1), питома вага яких збільшилась за 2007 – 2011 рр. на 3,2 % при одночасному скороченні кількості оздоровлених в санаторіях на 19,1%; особливо зниження за цим показником відзначене у 2009 р., що є наслідком світової фінансової кризи. Питома вага санаторіїв-профілакторіїв, курортних поліклінік і

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ САНАТОРНО-КУРОРТНИХ ПОСЛУГ АР КРИМ

бальнеогрязелікарень АР Крим незначна у загальній системі санаторно-курортного обслуговування України – 1,7% і за кількістю оздоровлених в них осіб у 2011 р. дорівнює 0,5%.

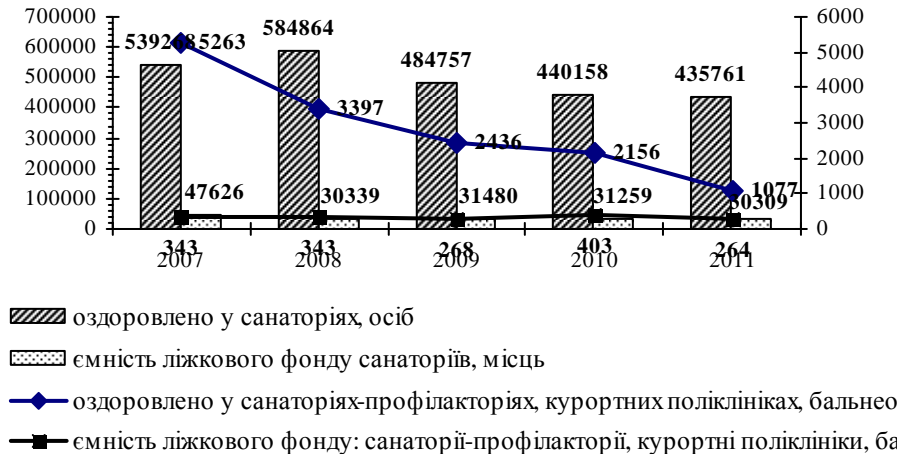

Рис. 1. Динаміка кількості оздоровлених і ємності ліжкового фонду підприємств санаторно-курортного комплексу АР Крим у 2007-2011 рр.

Джерело: складено на основі [6]

Можна відзначити нерівномірність розподілення санаторно-курортних підприємств по території АР Крим. Серед міст та районів регіону санаторно-курортне спрямування характерне для міст Ялти, Євпаторії, Алушти та міста Саки, у санаторіях яких пройшли курс лікування та медичної реабілітації протягом тривалого періоду часу понад 95% загальної чисельності оздоровлених у санаторіях.

Найбільша кількість підприємств зосереджена в м. Ялті, м. Євпаторії та м. Алушті, найменша – м. Керчі, м. Судаку, м. Феодосії, а також Бахчисарайському, Кіровському і Сімферопольському районах. За кількістю ліжко-місць серед курортних районів АР Крим в санаторіях лідирують м. Євпаторія і м. Ялта, найменша кількість ліжко-місць у Сімферопольському і Кіровському районах (табл. 1).

Таблиця 1. Динаміка кількості місць у санаторно-курортних закладах, од.

Район	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2011 р. до 2007 р. (+,-)
<i>Санаторії</i>						
м. Алушта	5774	5149	5285	5346	5346	-428
м. Євпаторія	18075	17503	17453	17180	17502	-573
м. Керч	395	400	400	400	382	-10
м. Саки	3431	3389	3505	3950	4296	865
м. Судаку	905	805	805	805	805	-100
м. Феодосія	1187	1187	1187	1112	921	-266
м. Ялта	17074	16678	16258	16190	16315	-759
Бахчисарайський район	480	480	480	480	480	-
Кіровський район	205	205	205	205	225	20
Сімферопольський район	100	100	100	100	100	-
<i>Санаторії-профілакторії</i>						
м. Керч	343	343	268	268	268	-75

Джерело: складено за даними [6]

Всеукраїнською дитячою оздоровницею, де розміщено найбільшу кількість дитячих санаторіїв країни, визнана Євпаторія. Курорт Євпаторія є також найбільш сприятливим районом санаторного лікування дітей, хворих на туберкульоз, у санаторіях якого оздоровилось 11,8 тис. осіб. Провідним районом санаторного лікування захворювань органів дихання і дорослих хворих на туберкульоз є м. Ялта: у фтизіатричних закладах цього регіону відновлювали здоров'я 25,7 тис. осіб [6]. Слід зазначити, що у 6 з 10 курортних районів спостерігається скорочення кількості ліжко-місць в санаторно-курортних підприємствах. Найбільший темп зменшення за 2007 – 2011 рр. спостерігався у містах Феодосії – на 21 % і Судаку – на 11 %. Позитивну динаміку можна відзначити в м. Саки – кількість місць збільшилась на 25,3 %. Зберегли свої позиції Сімферопольський та Бахчисарайський райони. Кількість місць в санаторно-курортних підприємствах безпосередньо пов'язана з кількістю оздоровлених осіб в санаторно-курортному підприємстві протягом року (табл. 2).

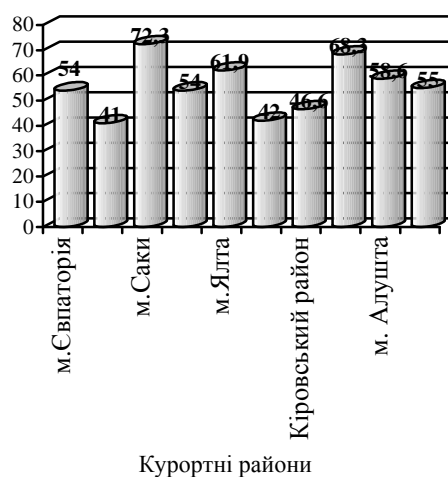
Таблиця 2. Динаміка кількості осіб, оздоровлених протягом тривалого періоду часу за районами у 2007-2011 рр., осіб

Район	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2011 р. до 2007 р. (+,-)
<i>Санаторії</i>						
м. Алушта	84514	81801	71131	61252	61733	-22781
м. Євпаторія	166857	191338	147134	127556	127606	-39251
м. Керч	1488	1428	835	661	1555	67
м. Саки	37772	43451	41648	42394	38810	1038
м. Судак	7976	781	7511	7743	7278	-698
м. Феодосія	10603	7536	6645	6734	6319	-4284
м. Ялта	223846	231174	197972	188413	186187	-37659
Бахчисарайський район	3280	4150	2802	2706	3646	366
Кіровський район	1938	1856	1937	1805	1840	-98
Сімферопольський район	994	896	895	894	787	-207
<i>Санаторії-профілакторії</i>						
м. Керч	1336	608	598	624	627	-709
м. Сімферополь	1865	846	506	-	-	-1865
<i>Курортні поліклініки</i>						
м. Євпаторія	649	613		575	450	-199
<i>Бальнеологічні лікарні, грязелкарні</i>						
м. Євпаторія		1330	1101	1019	-	

Джерело: складено за даними [6]

Найбільший рівень завантаженості забезпечують санаторії, надання послуг яких безпосередньо пов'язане з наявністю природних лікувальних факторів. До таких належать санаторно-курортні підприємства м. Саки, в лікуванні яких переважає застосування грязей Сакського солоного озера. Наявність такого цінного природного ресурсу забезпечує підприємствам максимальне завантаження до рівня 87%. Висока заповнюваність спостерігається також в санаторіях Південного берегу Криму, що забезпечується не тільки наявністю сприятливих факторів для лікування захворювань органів дихання, а й більш розвинутою інфраструктурою порівняно до інших курортних районів, зокрема, наявність кінотеатрів, спортивно-оздоровчих центрів, музеїв, розвинута індустрія розваг, послуги підприємств громадського харчування різних типів.

В цілому середній рівень завантаженості в санаторно-курортних підприємствах АР Крим коливається від 41 % до 72,3 %, залежно від району (рис. 2).

Рис. 2. Середній рівень завантаженості санаторіїв АР Крим у 2011 р., %

Джерело: складено за даними Міністерства курортів і туризму АР Крим

Згідно з експертними оцінками фахівців та світового досвіду для накопичення коштів, достатніх для оновлення матеріально-технічної бази, середньорічна заповнюваність закладів повинна перевищувати 68% протягом усього періоду експлуатації [7, с. 151]. Як правило, санаторії з високим рівнем завантаження – це великі заклади, виробнича потужність яких дозволяє не тільки надавати послуги цілий рік, але й дає можливість ефективно використовувати основні та оборотні кошти, забезпечуючи закупівлю сучасного діагностичного та медичного обладнання; оновлення номерного фонду; благоустрій інфраструктури території, застосування сучасних методів стимулювання продажів.

На ринку санаторно-курортних послуг Криму відсутні явні лідери серед підприємств малої та середньої потужності, які функціонують в основному сезонно. Причинами цього є нездатність стабільно функціонувати через значні адміністративні та експлуатаційні витрати, а також відсутність можливості проводити ефективну рекламну кампанію. Існують певні причини, за якими санаторно-курортні підприємства не працюють протягом року. Основними серед них у 2011 р. стали: перебування на капітальному ремонті і відсутність коштів на експлуатацію закладу.

Несприятливою тенденцією за досліджуваній період 2007 – 2011 рр. є поступове скорочення періоду перебування одного відпочиваючого в санаторно-курортному підприємстві. Так, середня тривалість у 2011 р. становила 11,6 днів проти 12,4 днів у 2007 р. За кількістю днів перебування у 2011 р. лідирують курортні райони: м. Саки (17,3 днів) і м. Євпаторія (16,8 днів) [6].

Дослідження причин скорочення терміну перебування відпочиваючих в АР Крим дозволило виділити серед них чинники, подолання яких має забезпечити подовження періоду перебування рекреантів в санаторно-курортному підприємстві. Серед них слід відзначити:

- відсутність позиціонування АР Крим на зовнішньому ринку як курорту з різноманітними природними лікувальними ресурсами,
- заміна повноцінного санаторно-курортного лікування на різні види пляжного відпочинку;
- застосування в медичній практиці значною мірою медикаментозних методів лікування;
- посилення конкуренції з боку іноземних бальнеокліматичних курортів,
- нездатність санаторно-курортних підприємств забезпечити повноцінний відпочинок в міжсезоння: відсутність у багатьох підприємств сучасної матеріально-технічної бази (критих басейнів, спортивних залів, зимових парків), організації анімаційних програм.

Наявність названих системних проблем впливає на рівень завантаженості підприємств санаторно-курортного комплексу і породжує негативний вплив фактору сезонності.

На рівень завантаженості санаторно-курортних підприємств АР Крим впливають не тільки стан та тенденції розвитку санаторно-курортної мережі України, а також наявність підприємств, які пропонують аналогічні щодо санаторно-курортних підприємств послуги. Це в першу чергу загроза розвитку і поява нових конкурентів серед курортних готелів і готелів, що пропонують SPA-послуги. В АР Крим позиціонують себе як курортні і такі, що пропонують SPA-послуги, такі готелі: «Сосновий гай» (сел. Гаспра), «Море» (м. Алушта), «Кримські зорі» (м. Алушта), «Норд» (сел. Партеніт), «Акварин» (м. Севастополь), «Пори року» (м. Ялта). Такого типу рекреаційні підприємства орієнтуються на сегмент споживачів, які відвідують АР Крим з метою не стільки лікування, як оздоровлення. Вдале розташування, сприятливі кліматичні умови і широкий асортимент оздоровчих послуг дозволить курортним готелям та SPA-готелям активно вести конкурентну боротьбу на ринку курортних послуг з санаторно-курортними підприємствами.

Основними споживачами санаторно-курортних і туристичних послуг АР Крим за період 2007 – 2011 рр. є громадяни України (рис. 3). Із загальної кількості іноземних громадян, які відвідували санаторно-курортні заклади АР Крим, 6,8 тис. осіб прибули з країн далекого зарубіжжя. В основному це громадяни Польщі (3,0 тис. осіб) та Німеччини (1,4 тис. осіб). Переважну більшість гостей (97,4%) склали громадяни держав, що утворилися з колишнього СРСР. Із загальної чисельності іноземних громадян цієї категорії 228,0 тис. осіб – громадяни Російської Федерації.

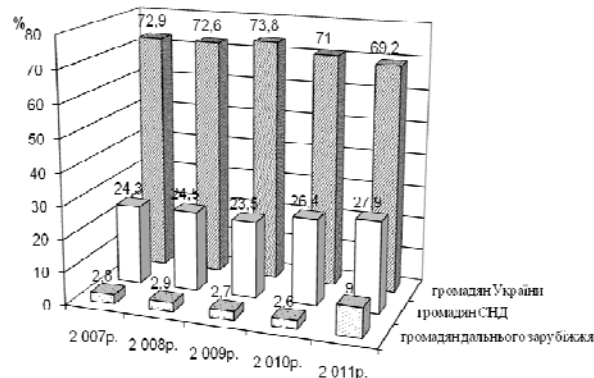

Рис. 3. Структура організованих відпочиваючих в АР Крим за 2007 – 2011 рр., осіб

Джерело: складено автором на основі [4; 5]

Значну зацікавленість у іноземних гостей півострова традиційно викликає м. Ялта. Майже 30% іноземців, оздоровлених у санаторно-курортних (оздоровчих) закладах автономії, пройшли курс санаторно-курортного лікування та відпочили у цьому районі; користуються популярністю також міста Євпаторія та Алушта [6].

Незначна частка іноземних споживачів в основному пояснюється негативною репутацією вітчизняних курортів в плані комфортабельного перебування й сервісного обслуговування [2, с. 256]. У зв'язку з чим простежується тенденція збільшення кількості подорожей вітчизняними туристами за кордон, що позначається на поступовому зростанні показника зарубіжного туризму. Цю закономірність представлено в структурі обслугованих туристів суб'єктами туристичної діяльності АР Крим (рис.4).

Основні причини зменшення показника внутрішнього туризму обумовлені існуванням ряду факторів, аналізу яких присвячене подальше дослідження.

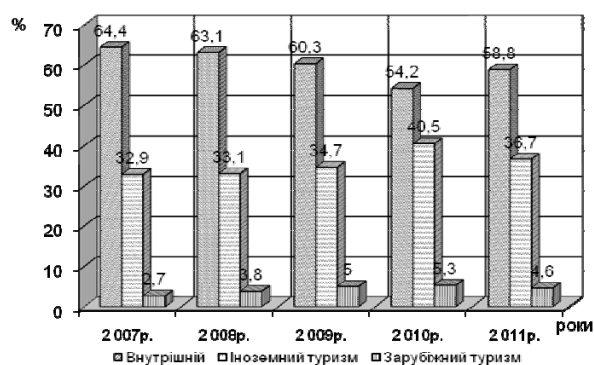

Рис. 4. Динаміка обсягу реалізації турпослуг за видами туризму за 2007 – 2011 рр.,%

Джерело: складено автором на основі [4; 5]

Потреба населення в курортному оздоровленні та лікуванні залежить не тільки від вікових особливостей і стану здоров'я, але й від рівня соціально-економічного розвитку країни, рівня і умов життя населення [7]. Тому перший фактор сформованої ситуації – низький рівень доходів населення України при порівняно високій вартості санаторно-курортного лікування. Вартість 1 ліжка-дня коливається від 162 грн. до 391,7 грн. залежно від курортного району (табл. 3).

Дослідження показують, що при середній заробітній платі у розмірі 2633 грн. у 2011 р. і середній вартості 1 ліжка-дня 296,4 грн. можна дозволити перебування в санаторно-курортному закладі протягом 8,9 днів. При цьому ефективність санаторно-курортного лікування передбачає його тривалість не менше 24 днів.

Традиційна найвища вартість у м. Ялті, м. Алушті, м. Судаку, найменша – у м. Керчі і Чорноморському районі. Відмінності у вартості перебування у санаторно-курортному підприємстві зумовлені такими чинниками: рівнем розвитку інфраструктури курортного регіону; матеріально-технічною оснащеністю підприємств та їхнім рівнем комфорту; транспортною доступністю; сформованим іміджем; наявністю природних лікувальних ресурсів і кліматичними умовами; пейзажним різноманіттям та наявністю культурно-історичних пам'яток і об'єктів.

Таблиця 3. Динаміка вартості одного ліжка-дня за курортними районами АР Крим у 2007-2011 рр., грн.

Район	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2011 р. до 2007 р. (+,-)
Алушта	151	194	248	277,5	316	165
Бахчисарайський р-н	107	150	203	206,7	234,1	127,1
Євпаторія	103	126	158	184,2	201,7	98,7
Керч	55	79	79	105,5	139,4	84,4
Ленінський р-н	73	98	116	140,3	146,8	73,8
Роздольненський р-н	85	113	133	145,9	180,1	95,1
Саки	148	195	257	303,5	357,7	209,7
Сакський р-н	72	100	158	192,5	186,7	114,7
Сімферопольський р-н	122	156	188	219,5	280,2	158,2
Судак	137	166	238	266,4	291,1	154,1
Феодосія	110	126	152	161	193	83
Чорноморський р-н	82	87	126	148,3	162	80
Ялта	200	250	291	307,5	391,7	191,7

Джерело: складено за даними [4]

Другий фактор – рівень розвитку вітчизняних і зарубіжних курортів і якості надання основних та додаткових послуг. Споживачі з рівнем достатку вищим за середній віддають перевагу лікуванню та оздоровленню на зарубіжних курортах, що позначається на зниженні кількості рекреантів, які відвідали АР Крим з метою лікування (рис. 5).

Серед конкурентних переваг провідних європейських курортів слід відзначити комплексний підхід в організації санаторно-курортного обслуговування: сучасні програми лікування, розвинута інфраструктура та матеріально-технічна база санаторіїв, насичена програма відпочинку та високий рівень сервісу забезпечують курортам лояльність споживачів і дозволяють уникати сезонних коливань попиту. Так, наприклад, причиною досить високого рівня завантаженості санаторіїв (70%) Чехії є категорія постійних клієнтів (до 35% загальної кількості відпочиваючих), що дозволяє уникнути сезонних спадів і утримувати рентабельність на рівні 18% [3].

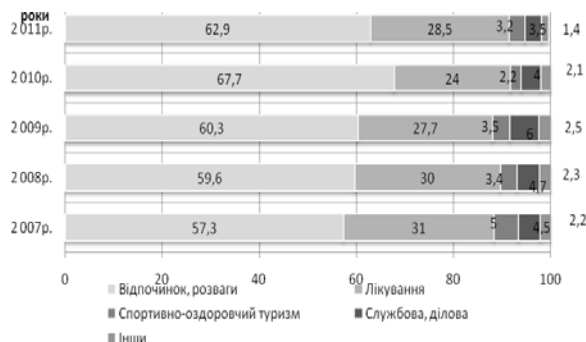

Рис. 5. Цілі відвідування АР Крим за 2007 – 2011 рр., %

Джерело: складено на основі [4]

До основних відмінностей вітчизняних курортів слід віднести (за оцінками споживачів): сприятливі кліматичні умови; екзотичну природу; лікувальне повітря; гостинність і пам'ятки. При виборі санаторно-курортного підприємства для споживачів значимими є профіль лікування, якість лікування, комфортність умов розміщення, рівень сервісу, ціна і розвиненість інфраструктури.

Висновок. Отже, аналітичний аналіз дозволив охарактеризувати сучасний стан ринку санаторно-курортних послуг АР Крим і виділити основні тенденції його розвитку, зокрема тенденцію зменшення кількості оздоровлених і ємності ліжкового фонду підприємств санаторно-курортного комплексу, що обумовлене низьким рівнем доходів населення при порівняно високій вартості санаторно-курортного; сезонністю функціонування підприємств; кращим співвідношенням ціни і якості європейських курортів порівняно до вітчизняних курортів, що вплинуло на збільшення кількості подорожей вітчизняними туристами за кордон та, відповідно, знизило показник внутрішнього туризму.

Джерела та література:

1. Артюхова І. В. Дослідження тенденцій формування попиту на послуги підприємств санаторно-курортного комплексу АРК / І. В. Артюхова // Реалізація національних економічних інтересів України в рамках євроінтеграційних процесів : всеукр. наук.-практ. конф. вчен. та спец., 14–15 травня 2009 р. : тез. доп. – Сімферополь : ПП «Фенікс», 2009. – С. 127–130.
2. Мигалина Ю. Ю. Санаторно-курортне оздоровлення як перспективний сегмент розвитку туризму / Ю. Ю. Мигалина // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – №2. – С. 254–257.
3. Пегушина Г. О. Напрями підвищення конкурентоспроможності санаторно-курортних підприємств у регіоні (на прикладі АР Крим) / Г. О. Пегушина // Схід. – 2012. – №4 (118). – С. 65–74.
4. Результаты работы Крымского туристического бизнеса в 2011 году» / Туристический барометр Министерства курортов и туризма АР Крым. – Выпуск 1. – 20 с. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : //www.crimea.gov.ua/
5. Статистический бюллетень «Крым. Курорты. Туризм» / Министерство курортов и туризма Автономной Республики Крым. – 2010. – 29 с.
6. Статистичний збірник «Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризм в АР Крим у 2010/2011 році» / Головне управління статистики в АР Крим; [за ред. Н. О. Полонської] // . – Сімферополь, 2011. – 158 с.
7. Цьохла С. Ю. Трансформація рекреаційної діяльності та розвиток ринку курортно-рекреаційних послуг (методологія, аналіз та шляхи вдосконалення) : [монографія] / С. Ю. Цьохла. – Сімферополь: «Таврія», 2008. – 352 с.
8. Управління регіональним розвитком туризму / [Д. М. Стеченко, І. В. Безуглий, Н. П. Турло, С. М. Мархонос] ; за наук. ред. Д. М. Стеченка. – К. : Знання, 2012. – 455 с.